

Томас Сэмюэл Кун

Философиясының негізгі ұғымдары:
парадигма, парадигмалар ауысуы, ғылыми
революция.

Қасен Сержан Серікұлы
ЖМ 210-Б

Томас Сэмюэл Кун

Томас Сэмюэл Кун (ағылш. *Thomas Samuel Kuhn*; 18 маусым 1922, Цинциннати, Огайо - 17 тамыз 1996, Кембридж, Массачусетс) – американдық философ және ғылыми тарихшысы, постпозитивтік ғылым философиясының басты өкілдерінің бірі. Негізгі шығармасы «Коперникиандық рефолюция» (1957), «Ғылыми революциялардың құрылымы» (1962), «Қара дене теориясы және кванттық үзіктілік» (1978) және т.б.

- ❑ Парадигма – ғылымның қалыпты дамуы және ғылыми революция, демек, бұл тексерілетін ғылыми гипотеза енгізілген жорамалдардың жалпы жиынтығын белгілеу үшін қолданылатын ұғым деп түсінді.
- ❑ Ғылымның қалыпты дамуы шынайылығына күмән туғызбайтын ұсыныстарды пайдалана отырып, ғылымның проблемаларымен жұмыс істеу.
- ❑ Бір парадигмадан екіншіге өту – “секіру”, бірақ бірінші екіншіге өтпейді, демек бір-біріне сәйкес болмайды.
- ❑ Парадигма әр түрлі түсінікке ие.

Парадигма

Парадигма (гр.paradeigma – үлгі, өнеге) – америкалық философ, ғылым тарихшысы, постпозитивизм өкілі Т. Кунның «Ғылыми революцияның құрылымы» еңбегінде ғылыми айналымға енгізген қазіргі ғылым философиясының негізгі ұғымдарының бірі. Жалпы түрде *парадигма* ғылыми жетістіктердің, теориялардың, құндылықтардың және техникалық дәстүрлердің жиынтығын білдіреді (парадигманың мысалдары: Аристотель физикасы, Птолемейдің геоцентристік жүйесі, Ньютонның классикалық механикасы, Максвеллдің электродинамикасы, Эйнштейннің салыстырмалылық теориясы және т.с.с).

Кунның концепциясында парадигма деген сол ғылыми ұжыммен қолданатын жалпы идеялардың жиынтығы мен методологиялық ұстанымдары.

Парадигмаға келесі екі қасиеттер тән:

1. ол ғылыми ұжымның қызметінің негізі болып қабылданады,
2. ол өзгеріс сұрақтарды, яғни зерттеушілерге жол ашады.

Парадигма – ол әр ғылымның бастамасы, мақсатқа сай фактілерді іріктеуге және оларды сараптауға бағытталған.

Парадигма әлде «пәндік матрица» келесі маңызды компоненттерден тұрады:

1. «мағыналық жалпылау» - ол ғылыми топтың мүшелерімен логикалық түрде күмәнсіз және қайшысыз қолданатын пікірлер;
2. «парадигманың метафизикалық бөлшектері», мысалы, «жылу дегеніміз затты құрастыратын бөлшектердің кинетикалық энергиясы»;
3. құндылықтар, мысалы, болжауға қатысты, сандық болжаулар сапалықтан үстемді болу қажет;
4. жалпы бәрімен қабылданған үлгілер.

Осы компоненттердің барлығы ғылыми ұжымның барлық өкілдерімен білім алу кезеңінде қабылдану керек, олардың ролі кейін «нормалы ғылым» кезеңінде қызметінде үстемді және негізгіге айналады. «Нормалы ғылым» кезеңінде Кун фактілерді үш түрге бөледі:

1. Заттың мәнін ашуға арналған фактілер; зерттеу бұл кезде фактілерді анықтау мен кең жағдайларда белгілеуден тұрады;
2. үстемсіз, қызықты емес фактілер, бірақ парадигмалдық теорияны шығарғанда салыстыруға қажетті;
3. парадигмалды теорияны шығаруға үшін керекті эмпириялық жұмыс.

Ғылыми революцияларды талдау үшін, ғылымға парадигма түсінігін енгізген америкалық ғалым Томас Кун (1922-1996 ж.) олардың ерекшелігін – бұрынғы парадигманың жаңа парадигмаға ауысуы, яғни зерттеліп отырған процестердің жаңа, терең және күрделі түріне ауысуын көрсетіп кеткен. Оның пікірі бойынша ғылымның дамуын екі кезеңге бөлуге болады:

- қалыпты кезең, бұл кезде ғалымдар парадигманы жеке, арнаулы сипаттағы мәселелерді шешуге пайдаланаған;
- экстраординарлық кезең - жаңа парадигманы іздеу кезеңі.

Осындай көзқараста жаңа парадигманың бұрынғы зерттеулермен ешқандай байланысы жоқ бола тұрып, оның өзінің пайда болуы түсініксіз болатыны сөзсіз. Шын мәнінде, парадигмаға қарама-қарсы аномалиялық фактілер мысалдарынан – анализ, бағалау сияқты процестердің ғылымның кәдімгі даму кезеңінде-ақ пайда болып жатқандығын байқауға болады. Сондықтан ғылымның дамуының көрсетілген кезеңдерін бір біріне үзілді – кесілді қарама - қарсы қою негізсіз болып, бұл көзқарас көптеген ғалымдардың тарапынан қарсылыққа кездесті.

Т. Куннын «Структура научных революций» деген еңбектерімен байланысты. Рационализм ағымы өкілдерінің түсінігі бойынша, ғалымның мінез-құлқының ерекше қағидасы: олар өздерінің ғылыми болжам (гипотеза) қорытындысының жалған болуынан еш уақытта қорықпауы керек. Сыни рационализм, демек факті мен ғылыми әдістемелікке сүйенген сынға ашық болу керек. Сол үшін өзіне фальсификация (лат falsus- жалған және fasio- істеймін) қағидатын қосады. Фальсификация - бекерге шығару арқылы дәлелдеу. Ол ойдың қисынды немесе қисынсыздығын байқау арқылы шешіледі. Бұл қағиданы Поппер ғылымды метафизикадан шектеудің белгісі (критерий) ретінде әрі неопозитивизмдегі верификация әдісіне балама ретінде ұсынды. Оның ойынша, ғылым заңдарын бақылауға болмайды, олар верификациялауға жатпайды. Ғылым үшін верификация принципі емес, фальсификация принципі қажет, яғни ғылыми деген сенімді идеяны қалай да болмасын жалғанға шығарып, жалғанға шықпаған ғылыми жобаны — ақиқат деп санауды ұсынады.

**Назар
аударғандарыңызға
рахмет!!!**